

THORLEIF DAHLS
KULTURBIBLIOTEK

NORGES HISTORIE

Finnene

Langs Norge strekker det seg en veldig ødemark som skiller landet fra hedningefolkene. Denne ødemarken er bebodd av finner og ville dyr som finnene spiser halvrå og hvis huder de bruker til klær. Disse finnene er vel øvede jegere som streifer omkring enkeltvis uten å ha noe fast bosted. I stedet for hus har de barkhytter som de legger over skuldrene, og med glatte treskinner på føttene (et redskap de kaller ondrer¹²) farer de av sted fortere enn fuglen med både kone og barn bortover snøskavlene og nedover liene mens reinsdyrene følger dem på ferden. Boplass skifter de stadig, for det er tilgangen på villdyr som til enhver tid avgjør hvor de kan jakte. Der er det uendelig med ville dyr, bjørner og ulver, gauper og rever, sobler, otere, mår og bever. Beveren er så forsiktig at en rent kan undre seg. Siden den ofte blir jaget av hundene, graver den seg en gang med tre huler ned til vannet. Når vannstanden er høy, holder den seg i den midtre eller øvre hulen; men når vannet synker og hundene gleser like ved^{12b}, setter

den trelen til å vokte hullet nærmest inngangen mot hundekoblet, og sammen med hunnen og ungene tyr den ned i den nederste hulen, hvorfra den lett kan komme ut i vannet; for beveren har mer tillit til ferdsel til vanns enn til lands. Når beverne samler forråd til vinteren, sager de med mye slit ned svære almetrær med tennene - for de liker å tygge barken av disse trærne - og legger så stokken mellom forlabbene på en arbeidsbever - trelen. Denne ligger på ryggen, og idet de nytter arbeidsbeveren som understell, griper de fatt i stokken med kjevene og hjelpes ad med å trekke trelen. Slik haler de hjem en mengde stokker. Det finnes altså et slag bever som kalles treller, og de er ikke mye verd, for pelsen deres er skrinn på grunn av det harde arbeidet.

Hos finnene er det også en mengde ekorn og røyskatt, og av pelsene deres må finnene hvert år svare store skatter til de norske kongene som de er underlagt. Overtroen er svær blant finnene, og en kan undre seg over all den djevlelske trolldom de nytter i kunstene sine. Noen av finnene dyrkes nesten som profeter av den uvitende hopen; for ved hjelp av en uren ånd som de kaller *gandr*¹³, kommer de, så ofte de blir spurt, med mange spådommer som også går i oppfyllelse. På lang avstand kan de også lokke til seg ting de vil ha, med en makt ingen kan forklare; og selv om de er langt unna, kan de merkelig nok fortelle folk om skjulte skatter. En gang da noen kristne som drev handel med finnene, satt til bords med dem, falt kona de bodde hos plutselig død om. De kristne begynte å sørge og klage, men finnene tok det ikke det minste alvorlig. Hun var ikke død, sa de, men var rammet av gand fra noen som ville henne vondt, og kunne lett bli brakt til live igjen. Dermed spredte en trollmann ut et klæde; under det hadde han forberedt seg til å synge de hedenske tryllesangene sine. Så løftet han et lite kar høyt i været; det var av form som et såld og var fylt med¹⁴ forskjellige små figurer: hvaler, reinsdyr med seletøy og ski og til og med en liten båt med årer, alt sammen redskap som djevelen ville nytte for å komme fram, over snøvidder og ned etter lier og over dype sjøer. Etter at han hadde galdret og danset med dette utstyret, falt han over ende, svart som en neger over hele kroppen, mens fråden sto om munnen på ham så en skulle tro han hadde mistet vettet. Med ett satte han i et brøl idet maven revnet og han oppga ånden. Da spurte de en annen som var kjent med slik trolldomskunst om hva som hadde hendt med disse to. Denne andre tok da

til med kunstene sine på samme vis, men med et ganske annet utfall; for denne gangen sto kona opp igjen, frisk og sunn, mens den døde trollmannen forble død, og det hadde foregått på denne måten forklarte den andre: ganden til trollmannen var blitt omskapt til en hval, og da den i voldsom fart for gjennom en innsjø, støtte den ved et rent uhell på fiendeganden som var blitt omskapt til spisse påler. Disse pålene sto gjemt på bunnen av sjøen, og så skar de seg gjennom magen på den ganden som var blitt drevet ut - det var klart nok etter det en så på trollmannen hjemme.

Med det samme må jeg fortelle at når finnene og de kristne dro ut sammen for å fange stim av skjellet fisk på kroken, kunne finnene med sin krok trekke opp fra dypet nesten fulle ruser som de hadde sett i husene til de kristne slik at de nesten fylte båtene sine med fisk.

Blant alle finnenes utallige trolldomsverk har jeg plukket ut disse eksemplene for å gjøre kjent blant folk lenger unna enkelte trekk som kjennetegner denne vanhellige stammen.

Siden vi nå har skildret hele Norge, så la oss gå over til skattøyene; for de øyene som ligger rett utenfor Norges kyst, er så tallrike at det ikke nytter å regne dem opp.

Noter:

¹² Gammelnorsk *ondurr*, m., dannet av *and-*, imot, brukes helst om ski besatt med pels med hårene i fartsretningen så de skulle gli utfor, men ikke glippe i motbakke. Ordet er ikke samisk, slik som forfatteren sier, men norsk.

^{12b} Eller «nærmer seg», hvis lat. *addentantibus* rettes til *adventantibus*.

¹³ Ordet *gandr*, m. er også gammelnorsk og ikke samisk. Den opprinnelige betydningen er «kvist, kjepp», som så har gått over til «tryllestav»; betydningen «trolldomsånd» er ellers ikke belagt.

¹⁴ Lat. *impletum* er her oversatt med «fylt med», muligens like gjerne «behengt med».

Gustav Storm retter i sin utgave *sub* til *super*, oversettelsen her følger håndskriftets *sub* under (dvs.: klådet).

Kilde:
Torleif Dahls kulturbibliotek
Norges Historie
Oversatt av Astris Salvesen
H. Aschehoug & Co (W. Nygaard)
Oslo 1969.